

ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ АПН УКРАЇНИ

ГАГАРІН МИКОЛА ІВАНОВИЧ

УДК 398.8(07)(477)

**ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ
УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ КАЗКИ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2007

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор
Коберник Олександр Миколайович,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
директор Інституту природничо-математичної
та технологічної освіти.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
Миропольська Наталія Євгеніївна,
Інститут проблем виховання АПН України,
головний науковий співробітник лабораторії
естетичного виховання;

кандидат педагогічних наук, доцент
Матвієнко Олена Валеріївна,
Національний педагогічний університет
імені Михайла Драгоманова, докторант кафедри
педагогіки і методики початкового навчання.

Захист відбудеться „26” червня 2007 р. о „16” годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.454.01 в Інституті проблем виховання АПН України, 04060, м. Київ, вул. М.Берлинського, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій частині Інституту проблем виховання АПН України, 04060, м. Київ, вул. М.Берлинського, 9.

Автореферат розісланий „26” травня 2007 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.М. Масол

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В останні роки в Україні розробляється принципово новий підхід до проблеми розвитку особистості у площині парадигми гуманізації освіти. На відміну від традиційної освіти, яка недостатньо актуалізувала морально-етичний та естетичний складники виховання, гуманістично-орієнтована освіта веде до розкриття сутнісних якостей людини, її внутрішнього багатства та творчого потенціалу.

У процесі багатовікової життєвої практики українського народу викристалізувались провідні принципи морально-естетичного виховання дітей засобами української народної казки, що репрезентують сукупність основних смисло-ціннісних положень і визначають принципове спрямування, зміст, організацію виховних дій.

Свого часу ідею морально-естетичного виховання на основі народності з використанням різноманітних творів фольклору відстоювали видатні педагоги, письменники, прогресивні діячі освіти та мистецтва. Це, зокрема, Х.Алчевська, Б.Грінченко, М.Драгоманов, О.Духнович, В.Карамзін, М.Костомаров, І.Котляревський, Т.Лубенець, М.Максимович, М.Пирогов, С.Русова, Г.Сковорода, Л.Українка, І.Франко та ін.

Вагоме значення для опрацювання досліджуваної нами проблеми мають теоретичні положення, обґрунтовані П.Блонським, А.Макаренком, В.Сухомлинським, К.Ушинським, які високо цінували роль народної творчості в морально-естетичному вихованні учнів.

Теоретичні основи формування морально-естетичних почуттів та високогуманної особистості загалом саме в молодшому шкільному віці розкриті в працях психологів (Л.Божович, Л.Виготський, В.Льїн, О.Киричук, Г.Костюк), педагогів (В.Галузинський, Є.Кузнецова, О.Матвієнко, І.Мар'єнко, О.Савченко, Ю.Сокольніков та ін.).

Особливості формування емоційно-почуттєвої сфери молодших школярів досліджують українські вчені-педагоги В.Киричок, В.Клименко, О.Кононко, К.Чорна та ін.

Ідеї щодо морально-естетичного виховання дітей на засадах народної педагогіки, українського фольклору представлені у роботах О.Воропая, Г.Довженок, П.Ігнатенка, В.Ликова, Т.Мацейків, Н.Миропольської, В.Поплужного, Ю.Руденка, Н.Сивачук, В.Скуратівського, М.Стельмаховича, Є.Сявавко та ін.

За допомогою казки у дитини формуються морально-естетичні почуття. Її потенціал містить у собі джерело моралі і водночас є народним засобом виховання (В.Даль, В. Сухомлинський, М.Чумарна).

Значна низка досліджень присвячена методиці вивчення казок (А.Богущ, С.Бакуліна, Т.Гризоглозова, М.Чумарна, А.Щербо та ін.). Але у наш час проблема використання народної казки та фольклору загалом у вихованні емоцій і почуттів дитини, зокрема морально-естетичних, значно актуалізувалася.

Аналіз педагогічної літератури і педагогічного досвіду показав, що у навчально-виховному процесі недостатньо використовуються виховні можливості народної казки, особливо у позаурочний час.

Проблема оптимального використання української народної казки у вихованні морально-естетичних почуттів потребує подальшого опрацювання, оскільки попередні дослідження торкалися або загальних проблем морально-естетичного виховання дітей та підлітків, або фрагментів із системи морально-естетичного виховання, чи методики роботи з вивчення казок та пізнавально-виховної значущості народної творчості в цілому. Чітко простежується невідповідність між теоретичною розробкою питань морально-естетичного виховання (зокрема, виховання почуттів) засобами української народної казки і використанням їх у практиці навчальних закладів.

Виходячи з недостатньої розробленості проблеми в педагогіці та враховуючи її актуальність для практичного застосування у початковій школі, ми обрали **темою** дослідження „Виховання морально-естетичних почуттів молодших школярів засобами української народної казки”.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження входить до плану науково-дослідної роботи кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини за темою „Удосконалення навчально-виховного процесу в середній та вищій школі” і виконувалось у межах наукової держбюджетної теми ”Організація педагогічного процесу в навчально-виховному комплексі ”Школа – дитячий садок” р/н 020U0001268. Тема дисертації затверджена Вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 8 від 28.03.2000р.) та узгоджена на засіданні ради з координації наукових досліджень в галузі педагогіки і психології АПН України (протокол № 5 від 20 червня 2000 р.).

Об'єкт дослідження – процес виховання морально-естетичних почуттів молодших школярів.

Предмет дослідження – педагогічні умови ефективного формування морально-естетичних почуттів учнів початкової школи засобами української народної казки.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити сукупність педагогічних умов використання української народної казки у процесі виховання морально-естетичних почуттів молодших школярів.

Гіпотеза дослідження – ефективність виховання морально-естетичних почуттів засобами української народної казки може суттєво підвищитися, якщо буде забезпечено реалізацію наступних педагогічних умов: обґрунтування принципів добору українських народних казок, які забезпечують спрямоване виховання у молодших школярів морально-естетичних почуттів; стимулювання емоційного сприйняття морально-естетичного імпульсу казки; поглиблення ідейно-художнього аналізу твору; організації рольового перевтілення учнів у казкових персонажів для обігрування морально-естетичного імпульсу казки.

Для досягнення мети і перевірки висунутої гіпотези у дослідженні вирішувалися такі **завдання:**

1. Проаналізувати стан проблеми у психолого-педагогічній теорії та виховній практиці.
2. Обґрунтувати принципи добору українських народних казок для використання у початковій школі з метою виховання морально-естетичних почуттів.
3. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови і технологію виховання морально-естетичних почуттів засобами української народної казки.
4. Простежити динаміку вихованості морально-естетичних почуттів учнів в умовах перебігу навчально-виховного процесу.

Методологічну основу дисертаційного дослідження становлять філософські та психолого-педагогічні положення про природу людської індивідуальності, виховну функцію мистецтва; вчення про діалектику морально-естетичного розвитку особистості, в якому вона виступає суб'єктом і об'єктом виховання; психолого-педагогічні концепції і програмні документи щодо морально-естетичного виховання підростаючого покоління; досвід народної педагогіки виховання на фольклорному матеріалі, зокрема, української народної казки.

Теоретичну основу дослідження становлять психолого-педагогічні положення про провідну роль почуттів щодо розвитку особистості (І.Бех, В.Блюмкін, Л.Божович, Л.Виготський, Г.Гумницький, Я.Коменський, А.Макаренко, Р.Оуен, І.Песталоцці, С.Рубінштейн, Ж.-Ж.Руссо, Г.Сковорода, В.Сухомлинський, К.Ушинський та ін); типологія емоцій і почуттів (Є.Богданова, Ф.Василюк, Б.Додонов, Д.Ельконін, А. Запорожець, Т.Кириленко, Є.Кульчицька, П.Якобсон та ін.); фундаментальні висновки дослідження проблеми виховання морально-естетичних почуттів у психолого-педагогічному аспекті (І.Зязюн, В.Ілюшин, Г.Костюк, А.Макаренко, Є.Святковський, В.Шацька, С.Шацький); концепція виховного потенціалу народних казок (В.Анікін, С.Литвиненко, С.Русова, М.Чумарна А.Щербо та ін.).

Для розв'язання визначених завдань і перевірки гіпотези використовувалися такі **методи дослідження:**

- **теоретичні** – теоретико-критичний аналіз філософської, психологічної, педагогічної та методичної літератури щодо проблеми дослідження, порівняння, систематизація, узагальнення здобутої інформації, що дало змогу розкрити сутність, структури та особливостей виховання морально-естетичних почуттів молодших школярів;

- **емпіричні** – методи масового збирання емпіричного матеріалу (анкетування, інтерв'ю, бесіди); спостереження за виховним процесом, позаурочною діяльністю, що забезпечило діагностику стану вихованості морально-естетичних почуттів учнів; педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний), спрямований на виховання морально-естетичних почуттів; коригування технології виховання морально-естетичних почуттів засобами української народної

казки;

- статистичні – методи обробки експериментальних даних за допомогою яких перевірялися теоретичні прогнози, вивчалась ефективність використання української народної казки в процесі виховання морально-естетичних почуттів тощо.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалась на базі Красносільської ЗОШ Бершадського району, Сокирянської ЗОШ Теплицького району Вінницької області, ЗОШ № 1 м. Монастирище, Собківської ЗОШ Уманського району, НВЗ школи-інтернату м. Шпола Черкаської області. Загалом дослідженням було охоплено 715 учнів (з них – 372 учні експериментальних класів) та 48 учителів.

Дослідження проводилось у три етапи (2000 – 2006 рр.)

На **першому етапі** (2000 – 2002 рр.) аналізувалась та узагальнювалась науково-методична література з проблеми; розроблялась програма і методика дослідження; уточнювалися авторські позиції, ключові поняття, виявлялися найбільш цінні методичні знахідки українського вчительства щодо використання фольклору загалом і народних казок зокрема в процесі виховання морально-естетичних почуттів. У дослідженні також було використано особистий досвід педагогічної діяльності аспіранта на посаді вчителя музики, вчителя початкових класів, заступника директора з навчально-виховної роботи, керівника шкільного музично-хореографічного гуртка.

На **другому етапі** (2002 – 2003 рр.) під час якого було виявлено рівні вихованості морально-естетичних почуттів молодших школярів, визначено принципи добору казок спрямованих на виховання морально-естетичних почуттів учнів початкових класів; проведено констатувальний експеримент.

На **третьому етапі** (2003 – 2006 рр.) здійснювався формувальний експеримент, підбивалися підсумки експериментальної роботи, формулювалися висновки.

Наукова новизна та теоретична значущість дослідження полягає в тому, що вперше науково обґрунтовано виховний потенціал та педагогічні умови застосування української народної казки у вихованні морально-естетичних почуттів молодших школярів; визначено принципи добору казок, спрямованих на виховання морально-естетичних почуттів учнів початкових класів; обґрунтовано критерії і показники рівнів вихованості морально-естетичних почуттів молодших школярів; уточнено понятійно-категоріальний апарат, зокрема поняття „морально-естетичне почуття”, „морально-естетичний імпульс казки”; подальшого розвитку набули форми і методи процесу виховання почуттів.

Практична значущість дослідження полягає у розробці технології виховання морально-естетичних почуттів засобами української народної казки у практиці роботи початкової школи. Створено „Перелік казок, спрямованих на виховання морально-естетичних почуттів” і розкрито специфіку опрацювання їх змісту. Одержані дані можуть бути оформленими у вигляді

спецкурсів, методичних рекомендацій, можуть бути використані у професійній підготовці вчителів початкових класів, класних керівників, педагогів-організаторів, у системі післядипломної освіти.

Вірогідність результатів дослідження забезпечується методологічною і теоретичною обґрунтованістю його вихідних положень і авторських висновків; використанням комплексу методів науково-педагогічного пошуку, адекватних сформульованим меті і завданням; поєднанням кількісного і якісного аналізу отриманих результатів; статистичною обробкою і якісною інтерпретацією результатів експериментальної роботи.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки, результати дослідження доповідалися на Всеукраїнських науково-практичних конференціях: „Суспільні науки в системі формування національної самосвідомості студентів” (Умань, 1997), „Формування творчої особистості вчителя національної школи ХХІ століття” (Умань, 1999); „Сільська початкова школа: проблеми, пошуки, перспективи” (Умань, 2000); „Підготовка педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах у контексті процесів глобалізації” (Умань, 2005); хід і результати дослідження обговорювалися на семінарах і засіданнях кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, науково-дослідної лабораторії „Проблеми сільської початкової школи” Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини та через публікацію наукових робіт, у яких відображено основні теоретичні і практичні положення дисертації.

Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес загальноосвітніх шкіл Черкаської (довідка № 23 від 22.06.2005 р., довідка № 35 від 19.06.2005 р.) та Вінницької (довідка № 29 від 18.06.2005 р., довідка № 54 від 15.06.2005 р.) областей.

Публікації. Основні положення і результати дослідження висвітлено у 8 публікаціях, з яких 4 надруковано у фахових виданнях, затверджених ВАК України.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (239 найменувань), додатків.

Повний обсяг дисертації 193 сторінки друкованого тексту, з них 167 сторінок основного тексту. Робота містить 13 таблиць, 2 рисунка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми і ступінь її дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету і завдання, сформульовано гіпотезу, основні методологічні засади і методи дослідження, етапи його здійснення, наведено дані про наукову новизну, теоретичну і практичну значущість, вірогідність та апробацію результатів дослідження.

У першому розділі „**Проблема виховання морально-естетичних почуттів молодших школярів засобами української народної казки у педагогічній теорії та практиці**” проведено теоретико-критичний аналіз досліджуваної проблеми в науковій і методичній літературі та практиці

сучасної школи. Визначено критерії рівнів вихованості морально-естетичних почуттів молодших школярів та їх показники; обґрунтовано доцільність використання української народної казки в процесі їх виховання, висвітлено результати констатувального експерименту.

Однією з провідних складових виховання є формування морально-естетичних почуттів, які є важливою формою переживання людиною свого ставлення до предметів і явищ дійсності, що характеризується відносною сталістю.

Разом із почуттями емоції складають емоційно-почуттєву сферу людини. Однак, ототожнювати емоції та почуття не можна (І.Бех, Б.Додонов, О.Кульчицька).

Почуття – психічні стани і процеси, в яких відображено емоційний бік духовного світу людини, її суб'єктивне переживання подій і стійке емоційне ставлення до навколишньої дійсності.

Особливу групу почуттів становлять вищі почуття, зокрема моральні та естетичні. Мораль як ціннісно-орієнтаційне ставлення до світу неможливе без естетичних почуттів. Морально-естетичне почуття є емоційним ставленням людини до соціальної дійсності, навколишнього середовища.

Дослідження психологів (Л.Божович, Л.Виготський, Д.Ельконін, І.Кон, Г.Костюк, О.Леонтьєв, А.Миронов, А.Петровський, С.Рубінштейн, Б.Теплов, П.Якобсон та ін.) розкривають механізми формування морально-естетичних почуттів, потреб, оцінок тощо.

Проблема виховання морально-естетичних почуттів у педагогічному аспекті широко репрезентована у спадщині видатних педагогів (А.Макаренко, В.Сухомлинський, К.Ушинський, В.Шацька, С.Шацький та ін.).

Доведено що, найбільш значущими для молодшого школяра є такі морально-естетичні почуття: доброти, чесності, гумору, товарищкості, працелюбності, справедливості, прекрасного, патріотизму, милосердя.

Особливе місце у вихованні морально-естетичних почуттів належить засобам української народної педагогіки, зокрема українським народним казкам. Їх як жанр фольклору досліджували К.Аксаков, А.Афанасьєв, А.Нікіфоров, О.Померанцева, Ю.Соколов.

На наш погляд, казка – це своєрідний сплав реальності й уяви, життєвого досвіду і мрій народу, яка містить правду, але вона (правда) органічно поєднується з художніми формами вигадання.

Українські народні казки поділяються на: казки про тварин („звіриний епос”), чарівні казки (геройко-фантастичні), соціально-побутові (реалістичні чи новелістичні) (В.Анікін).

Важливим в аспекті нашого дослідження є твердження В.Анікіна про те, що єдність спільного історичного процесу не передбачає стандартизації форм розвитку окремих фольклорних культур, а навпаки сприяє їх унікальності, самобутності та колоритності.

Саме казка є одним із засобів одухотворення почуттів, об'єднання їх з розумово-вольовим процесом, що є запорукою виховання індивіда як цілісної, гармонійно розвиненої особистості.

Казка не вчить, як правило, безпосередньо нормам і правилам морально-естетичної культури, а організовує їх силою морально-естетичного почуття, котре домінує над складовими духовного світу особистості і не дозволяє будь-якій із них відділитися від безпосереднього буття індивіда. Саме в емоційному впливі на психіку людини полягає морально-естетичне виховне значення народної казки.

Широке використання казок у початковій школі зумовлюється тим, що їх зміст презентується у привабливій формі. Існує чіткий поділ персонажів на добрих і поганих, сутність вчинків яких легко розуміється дітьми і дає змогу визначити якості кожної дійової особи. Це полегшує правильну оцінку дітьми моральної цінності вчинку.

Для діагностики вихованості морально-естетичних почуттів молодших школярів засобами української народної казки виділено такі критерії: когнітивний, емоційно-мотиваційний, діяльнісно-практичний. До кожного з цих критеріїв були визначені показники.

Показником когнітивного критерію є рівень обізнаності школярів з українськими народними казками; уявлення щодо морально-естетичних цінностей і прояву емоцій та почуттів.

Емоційно-мотиваційний критерій характеризується ставленням до українських народних казок, особистою зацікавленістю у їх вивченні; здатністю адекватно оцінювати та реагувати на морально-естетичні ситуації в процесі спілкування і взаємин з однолітками, товаришами, дорослими.

Показником діяльнісно-практичного критерію є дії та вчинки, що демонструють виявлення морально-естетичних почуттів (товариськості, доброти, справедливості та ін.); вміння контролювати та коригувати власну поведінку відповідно до морально-естетичних цінностей.

З метою з'ясування обізнаності молодших школярів з українськими народними казками та ставлення до них нами було проведено діагностування 715 учнів початкових класів Черкаської та Вінницької областей.

Встановлено, що: початковий рівень обізнаності з українськими народними казками і негативне ставлення до них мають 28,8%; середній рівень і нейтральне ставлення – 51,3%; високий рівень та позитивне ставлення – 19,9%.

Використання емпіричних методів дослідження: анкетування, інтерв'ю, бесіди, спостереження за виховним процесом, позаурочною діяльністю з метою визначення індивідуально-особистісних особливостей учнів, аналіз психолого-педагогічного дослідження дав нам змогу визначити рівні вихованості морально-естетичних почуттів: початковий, середній, високий.

Початковий рівень вихованості морально-естетичних почуттів засобами української народної казки характеризується: нестійким емоційним тоном почуттів, ситуативністю емоцій; слабкою обізнаністю зі змістом казок та виконавським (репродуктивним) ставленням до них; нестабільністю

емоційних станів, відсутністю стійких морально-естетичних почуттів.

Середній рівень характеризується: наявністю достатнього емоційного тону почуттів, ситуативних емоцій; фрагментарним творчим ставленням щодо опрацювання і відтворення народних казок; розумінням їх змісту, розкриттям ідейно-художньої та морально-естетичної сили образів твору; стабільністю емоційно-почуттєвих станів; здатністю керуватися морально-естетичними почуттями у власній життєдіяльності.

Для високого рівня вихованості морально-естетичних почуттів засобами української народної казки характерним є: інтенсивний емоційний тон почуттів і ситуативних емоцій; знання змісту казок, життєрадісні емоційно-почуттєві стани (настрої), які виникають перед сприйманням казки; максимальний вияв творчих можливостей школяра, а саме: імпровізаційне обігрування сюжету казки, внесення нових персонажів у відому казку, створення різноманітних композицій та ін., підпорядкування своєї поведінки морально-естетичним цінностям.

На етапі констатувального експерименту були проведені бесіди з учителями початкових класів та батьками молодших школярів, спостереження за навчально-виховним процесом, позаурочною діяльністю які показали, що казка іноді використовується у роботі з молодшими школярами. Однак відсутні намагання розкрити емоційно-почуттєвий світ героїв твору, охарактеризувати їх почуття. Питання щодо сюжету мають репродуктивний характер і спрямовані на встановлення причинно-наслідкових зв'язків, вдосконалення навичок читання.

Проведення анкетування, інтерв'ю, спостереження за вивченням українських народних казок, поданих у підручниках для читання та в позаурочній діяльності дало нам змогу зібрати первинний матеріал щодо стану вихованості морально-естетичних почуттів учнів засобами української народної казки.

Початковий рівень вихованості морально-естетичних почуттів мають 74,1% учнів; середній – 20,6%, високий – 5,3%.

Встановлено, що реальний стан сформованості морально-естетичних почуттів (доброти, чесності, гумору, товариськості, працелюбності, справедливості, прекрасного, патріотизму, милосердя) на засадах української народної казки характеризується складністю та суперечливістю.

Сучасна практика шкільного виховання потребує розробки технології виховання морально-естетичних почуттів засобами української народної казки.

У другому розділі „**Педагогічні умови застосування української народної казки в практиці виховання морально-естетичних почуттів молодших школярів**” визначено принципи добору українських народних казок, створено „Перелік казок, спрямованих на виховання морально-естетичних почуттів”; розроблено та апробовано технологію виховання морально-естетичних почуттів засобами української народної казки, висвітлено результати дослідження.

Процес виховання морально-естетичних почуттів засобами української народної казки ґрунтується на взаємодії двох структур:

- особистості молодшого школяра, у якій емоції, переживання, смаки, потреби, знання, уміння, навички є структурними компонентами;

- найбільш придатних, з виховного погляду, українських народних казок як дієвої виховної субстанції формування почуттів.

Взаємодія цих структур визначає динамічність виховання морально-естетичних почуттів засобами української народної казки. Передбачалось, що цей динамізм забезпечується тоді, коли процес виховання морально-естетичних почуттів спрямований на розвиток емоційно-почуттєвої сфери молодших школярів, а потенційна творча активність знаходить своє вираження в життєдіяльності.

Технологія виховання морально-естетичних почуттів засобами української народної казки складається з трьох етапів: підготовчий, основний, заключний.

На *підготовчому* етапі було використано комплекс методів: бесіда, методи масового опитування (анкетування, інтерв'ювання), спостереження за виховним процесом, позаурочною діяльністю з метою визначення індивідуальних особливостей учнів, ставлення до українських народних казок та рівень знань про них. Визначальним для розробленої технології є те, що виховний вплив української народної казки на емоційно-почуттєву сферу учня повинен здійснюватися у відповідності з особливостями розвитку вихованців.

Науково обґрунтовані показники рівнів сформованості морально-естетичних почуттів учнів дали змогу виявити, які почуття в особистості вже склалися, і що знаходиться на стадії становлення.

Обґрунтовано принципи добору українських народних казок різноманітних жанрів щодо впровадження їх у процес виховання морально-естетичних почуттів молодших школярів, а саме:

- оптимальна кількість творів, яка не повинна чинити опір природному перебігу навчально-виховного процесу;

- художньо-виховна доцільність, емоційно-почуттєва значущість змісту кожного окремого твору;

- доступність та відповідність викладу матеріалу віковим особливостям і творчим можливостям молодших школярів;

- вимога не видозмінювати першооснову казки як виду фольклору;

- потенціал твору щодо сценічної постановки; методично несуперечливий сценарій виховних заходів, їх видовищність, яскравість та колоритність оформлення.

Аналіз різних джерел дав можливість визначити та апробувати у навчально-виховному процесі „Перелік казок, спрямованих на виховання морально-естетичних почуттів”. До його складу увійшли найбільш доцільні, з виховного погляду, українські народні казки.

Конкретний розподіл казок відповідно до класів і жанрів відображено в таблиці 1.

Таблиця 1

Розподіл українських народних казок відповідно до класів і жанрів

Клас	Жанр		
	Казки про тварин	Чарівні казки	Соціально-побутові казки
1	„Лев і мишеня”	„Чарівна скрипка”	„Батьківські поради”
	„Їжак та заєць”		„Хліб і золото”
			„Про старого батька”
2	„Дві вивірки”	„Козаки і смерть”	„Названий батько”
	„Як білочка допомогла ведмедеві”	„Сопілка й батіжок”	„Як навчено ліниву невістку робити”
	„Як звірі хату будували”,	„Про бідного парубка і царівну”	„Закопане золото”
	„Кіт, цап і баран”,		„Явдоха-Святоха”
3	„Як пес врятував господаря від смерті”	„Яйце-Райце”	„Крадений віл”
	„Мурашка і голуб”	„Марійка й баба відьма”	„Правда і Кривда”
	„Сірко”	„Бідний гуцул і старий опришок”	„Про неробу Юрка маминого синка”
	„Як кролики покарали орла”	„Срібні воли”	
4	„Ведмідь і павучок”	„Козак Мамарига”	„Син батька на лубку вивозить”
	„Як музика змудрував звірів”		„Цар Петро і Палій”
	„Як гадюка і чоловік судилися”		„Кошовий Сірко”

На основному етапі необхідним є створення певної емоційної атмосфери, власне, стану радісного очікування зустрічі з казкою. Ми визначили, що стан радісного очікування зустрічі з казкою – це природовідповідна потреба молодшого школяра, спрямована на вивчення та засвоєння українських народних казок, що посилюється в процесі їх опрацювання.

Підставою для створення стану радісного очікування зустрічі з казкою є установка на почуття успіху, як важливий фактор виховання (В.Скінер), „позитивно чуттєвий фон” (І.Бех), „життєрадісна атмосфера” (В.Сухомлинський), „фон оптимізму” (С.Бакуліна).

Учителі експериментальних класів читали казки виразно, лагідно, постійно стежачи за реакцією дітей. Спостерігали, щоб у дітей був спокійний, життєрадісний настрій, акцентували увагу на веселих епізодах казки, використовували на уроках гумор, жарт, прикрашали класну кімнату казковими плакатами, картинами, малюнками. Учням для перегляду запропонували високохудожні кінофільми, спектаклі, мультфільми, створені на основі українських народних казок.

У процесі сприйняття казки та ідентифікації почуттів школярі вчаться усвідомлювати свої естетичні переживання, співпереживати і на основі цього – моделювати свою діяльність. Активізація емоційної сфери дитини під впливом казки сприяла й вияву морально-естетичних почуттів, бо казка концентрує у собі досвід попередніх поколінь. Адже виховний вплив твору наявний лише тоді, коли учень відчув морально-естетичний імпульс казки і осмислив його динаміку. На нашу думку, морально-естетичний імпульс – це емпатичний поштовх, викликаний конфліктом сюжету казки, що знаходиться в динаміці відповідно до її сюжету і який викликає естетичне переживання.

Морально-естетичний імпульс виникає, як правило, у тому місці сюжету, де з’являються протиріччя (несправедливість), поєднується напруга думки і почуття, що підносить на вищий щабель емоційно-почуттєвий вплив казки. Емоційне напруження, створене морально-естетичним імпульсом казки, вирішувалось у фіналі подій успішним завершенням випробувань героя та його перемогою над злом (наприклад, успіхом козака Мамариги з однойменної казки чи Василька з казки „Бідний гуцул і старий опришок”).

Провідне місце у роботі над казкою посідав аналіз твору, його обговорення, що має свою специфіку, свої цілі. Школярі встановлювали причинно-наслідкові зв’язки між поведінкою казкових героїв („Чому персонаж діє так, а не інакше?”, „Як, ти гадаєш, треба було завершити казку?”, „Чому важливо бути милосердним, чуйним?” і т.п.) та досягали глибокого емоційного відгуку на переживання персонажів казок. Учням були роздані індивідуальні картки з надрукованим переліком морально-естетичних почуттів, їм пропонувалося відповісти на запитання та виконати ряд творчих завдань зокрема: „Що тебе вразило і схвилювало в казці?”; „Визнач мотиви поведінки головних героїв”; „На чиєму боці твої симпатії?”; „Чому?”; „Які ти відчуваєш почуття у тій чи іншій ситуації?”; „Визнач моральний аспект твору; вислови власне ставлення до подій, зображених у творі, вчинків дійових осіб (покритикуй або захисти їх)”; „Хто із героїв казки викликає у тебе негативні почуття?”; „Чому?”; „За допомогою рухів, міміки, голосу відтвори поведінку героя, його почуття”; „Склади список найважливіших вчинків головного персонажу твору”.

Учителі постійно спостерігали за тим, щоб усі висновки „проходили через серце” учнів, щоб

вони відчували морально-естетичні почуття. Саме переживання за героя викликає у школяра співчуття, милосердя, любов, доброзичливість і, нарешті, почуття захоплення та радості від перемоги добра над злом.

Учням також було запропоновано розфарбувати ілюстрації до казки. Окремим казковим персонажам експериментатором була дана морально-естетична характеристика.

Дослідження довело що, усвідомлення учнями мотивів, вчинків казкових героїв сприяє повноцінному розвитку морально-естетичних почуттів.

Робота з учнями різних рівнів вихованості морально-естетичних почуттів вимагала індивідуального підходу та адекватних засобів впливу. Підвищена увага була потрібна учням із середнім рівнем вихованості морально-естетичних почуттів, їх кількість була досить значною. Під час виконання ряду завдань – від легких до складніших – збільшувалося навантаження на інтелект, волю та переживання дитини. Пам'ятаючи, що пригнічення почуття власної гідності є головною перешкодою до пробудження творчих проявів учнів, вчителі відмовились від авторитарності.

Учнів з початковим рівнем вихованості морально-естетичних почуттів необхідно було „вивести” із звичного для них стану невпевненості, боязкості, бажання залишатися осторонь. Насамперед, їм надавалася можливість впевнитись у власних силах (виконати те, що у них добре виходило, щоб виявити довіру до їх здібностей, привселюдно відзначити навіть незначний успіх).

До учнів з високим рівнем вихованості морально-естетичних почуттів ставились найвищі вимоги. Це стосувалося проявів творчої активності, якісного виконання завдань, стимулювання уміння виявляти творчу ініціативу, ризикувати. Доречним стало використання таких прийомів, як оцінювання їхньої діяльності іншими, членування загальної підсумкової оцінки на частковій, що допомагало учням усвідомлювати свої слабкі та сильні сторони.

Розроблена нами технологія передбачала створення сценаріїв виховних заходів, побудованих на основі засвоєних українських народних казок. Адже потреба творити може (і повинна) бути реалізована внаслідок опрацювання індивідуальних та групових ролей, матеріалу казок.

Існує пряма залежність між творчістю та емоційно-почуттєвою сферою: дитина-творець, маючи змогу реалізувати власні творчі потенції переживає світлі, гуманні емоції та почуття, які у свою чергу, стимулюють творче пізнання сенсу істини, добра, краси та використання їх сили у своїй життєдіяльності.

Одним із головних видів роботи над казкою є рольова гра-драматизація. Так, Р.Холл, С.Саймон, Л.Виготський, В.Сухомлинський, К.Станіславський стверджували, що поряд з усвідомленням змісту почуття милосердя, добра, чуйності тощо їм слід створювати такі ситуації, де учні зможуть зіграти ті чи інші ролі та пережити морально-естетичні почуття. Під час ідентифікації школярів з героями казок, вони переживають боротьбу протилежних сил, тенденцій, моделюють їх у собі, створюють інтегральні образи позитивної діяльності. Власне, є співучасниками сюжету, уявно живуть і діють з

персонажами творів.

В нашій експериментальній роботі рольова гра-драматизація діяла через морально-естетичний ідеал, який виявлявся у позитивних казкових образах. Основними структурними компонентами рольового перевтілення учнів у героїв казки є: інсценування найбільш динамічних кульмінаційних фрагментів казки. Як вже зазначалось, кульмінаційні моменти є в кожній казці. В них морально-естетичний імпульс дуже загострений і прагне до вирішення. Учням пропонувалося інсценувати найбільш напружені епізоди казок „Як музика змудрував звірів”, „Сірко”, „Ведмідь і павучок”, „Як кролики покарали орла”, „Яйце-Райце” та ін; етюд-інсценізація на задану тему із казки. Учні, інсценізуючи казкову ситуацію, що насправді відбувалась, вели себе природно, і наша ціль – виховання співчуття, співпереживання досягалась без труднощів; продовження казки (методика „Незакінчена казка”) та її інсценізація. Невизначеність долі героя, котрий потрапив у біду, закликала закінчити казку, вирішити протиріччя сюжету; постановка казки-спектаклю на сцені (до неї був конкурс на краще виконання ролі за сценарієм – учні самі визначили виконавців першого прилюдного виступу на сцені школи).

На *заключному* етапі відбулась сценічна постановка українських народних казок. Варто підкреслити, що важливими особливостями будь-якого виховного заходу є видовищність та емоційність. Власне, емоційно-образний вплив на особистість учня переважає над інформаційно-логічним, у той же час органічно поєднуючись з ним.

Практика свідчить: все, що запало в дитячу душу, залишиться в ній назавжди, отож не викликає сумніву, що впровадження передбачуваних технологією сценічних постановок українських народних казок є одним з домінуючих чинників виховання морально-естетичних почуттів.

Формувальна експериментальна робота здійснювалася на основі розробленої в дослідженні технології виховання морально-естетичних почуттів засобами української народної казки з метою підвищення рівнів їх (почуттів) вихованості та активізації творчих можливостей молодших школярів. Як показав заключний зріз, з 69,9% учнів початкового рівня вихованості зосталось лише 8,6%. Ті ж учні, що залишились на початковому рівні, вже не ставились до запропонованого фольклорного матеріалу з абсолютною байдужістю. Відсотковий склад учнів середнього рівня зріс від початку дослідження на 38,7%, тобто від 23,7% до 62,4%, високого – відповідно на 22,9%, тобто від 6,5% до 29,0%.

У перебігу дослідження було зафіксовано 284 випадки підвищення рівня вихованості морально-естетичних почуттів, тобто ефективність розробленої в дослідженні технології становить 76,3%. Так як оцінка ефективності базується на факті підвищення рівня вихованості морально-естетичних почуттів, можна зробити висновок про ефективність запропонованої технології.

Аналіз результатів дав змогу розподілити учнів за рівнями вихованості морально-естетичних почуттів (табл. 3.)

Таблиця 3

Розподіл учнів експериментальних та контрольних класів за рівнями вихованості морально-естетичних почуттів

Рівні вихованості	Експериментальні класи				Контрольні класи			
	До експерименту		Після експерименту		До експерименту		Після експерименту	
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
Високий	24	6,5	108	29,0	38	5,3	61	8,5
Середній	88	23,7	232	62,4	147	20,6	203	28,4
Початковий	260	69,9	32	8,6	530	74,1	451	63,1
Разом	372	100	372	100	715	100	715	100

Динаміка рівнів вихованості морально-естетичних почуттів учнів експериментальних класів у графічному вигляді зображена на рис. 3.

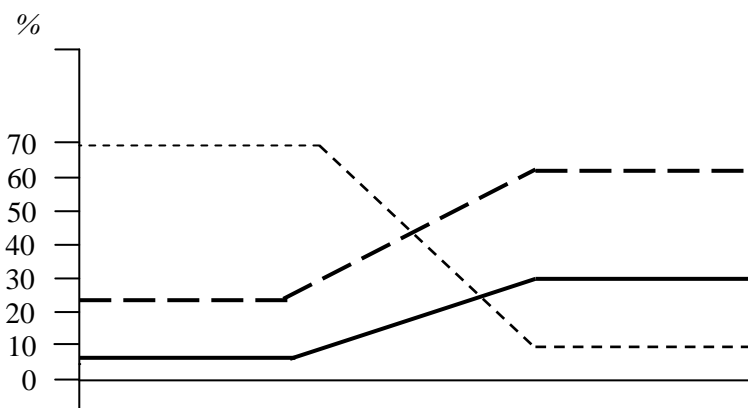

Рис. 3. Графічна демонстрація динаміки рівнів вихованості морально-естетичних почуттів молодших школярів.

Примітка: умовні позначення рівнів морально-естетичної вихованості почуттів учнів експериментального контингенту:

----- початковий; - - - - - середній; ————— високий.

Мета дослідження досягнута: теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено сукупність педагогічних умов використання народної казки у процесі виховання морально-естетичних почуттів молодших школярів.

Узагальнення результатів дослідження дають можливість зробити такі **висновки:**

1. Проблема виховання морально-естетичних почуттів молодших школярів засобами

української народної казки розглядалась на основі аналізу наукової літератури та виховної практики з урахуванням філософського, психологічного та педагогічного аспектів.

2. Встановлено, що кращі зразки українських народних казок, котрі упродовж віків акумулювали ідейно-естетичний і морально-етичний кодекс народу є унікальним засобом виховання морально-естетичних почуттів молодших школярів. Українська народна казка, як форма образного відтворення дійсності, виховує морально-естетичні почуття не шляхом доказів чи переконань, а завдяки художньо-образному розкриттю визначених життєвих ситуацій та конфліктів (зіткнення добра і зла, „Правди” і „Кривди”, особистих і суспільних інтересів, права і обов’язку та ін).

3. Для діагностики вихованості морально-естетичних почуттів молодших школярів засобами української народної казки виділено такі критерії: когнітивний, емоційно-мотиваційний, діяльнісно-практичний; до кожного з них визначено показники. Зокрема, показником когнітивного критерію є знання українських народних казок, уявлення щодо прояву почуттів; емоційно-мотиваційного – ставлення до казок, адекватне реагування на морально-естетичні ситуації; діяльнісно-практичного – виявлення морально-естетичних почуттів, уміння коригувати власну поведінку відповідно до морально-естетичних цінностей. Нами констатується, що процес виховання морально-естетичних почуттів засобами української народної казки ґрунтується на взаємодії двох структур: особистості молодшого школяра, у якій емоції, переживання, смаки, потреби, знання, уміння, навички є структурними компонентами; найбільш доцільних, з виховного погляду, українських народних казок як дієвої виховної субстанції формування почуттів.

4. Визначено принципи добору українських народних казок різноманітних жанрів, спрямованих на виховання морально-естетичних почуттів молодших школярів, а саме: оптимальна кількість творів, яка не повинна чинити опір природному перебігу навчально-виховного процесу; художньо-виховна доцільність, емоційно-почуттєва значущість змісту кожного окремого твору; доступність та відповідність викладу матеріалу віковим особливостям і творчим можливостям молодших школярів; вимога не видозмінювати першооснову казки як виду фольклору; потенціал твору щодо сценічної постановки; методично несуперечливий сценарій виховних заходів, їх видовищність, яскравість та колоритність оформлення.

5. Експериментальна перевірка розробленої в дослідженні технології виховання морально-естетичних почуттів засобами української народної казки підтвердила робочу гіпотезу про те, що ефективність виховання морально-естетичних почуттів засобами української народної казки може суттєво підвищитись, якщо буде забезпечено реалізацію наступних педагогічних умов: обґрунтування принципів добору українських народних казок, які забезпечують спрямоване виховання у молодших школярів морально-естетичних почуттів; стимулювання емоційного сприйняття морально-естетичного імпульсу казки; поглиблення ідейно-художнього аналізу твору; організації рольового перевтілення учнів у казкових персонажів для обігрування

морально-естетичного імпульсу казки.

6. Розроблено технологію виховання морально-естетичних почуттів засобами української народної казки. Визначальними компонентами даної технології є: вивчення індивідуальних особливостей школярів, рівня знань про українські народні казки та ставлення до них; створення стану радісного очікування зустрічі з казкою; стимулювання емоційного сприйняття морально-естетичного імпульсу казки; поглиблення ідейно-художнього аналізу твору; організація рольового перевтілення учнів в казкових персонажів для обігрування морально-естетичного імпульсу казки. Основними напрямками діяльності щодо вивчення казки є: набуття знань про казку; безпосереднє її сприймання; виконавство та власна творчість дітей на основі матеріалу твору.

7. У ході експериментальної роботи виявлено такі прояви творчої діяльності молодших школярів: перенесення подій твору у нове місце; імпровізаційне обігрування сюжету казок; внесення нових персонажів у відому казку; заміна негативного персонажа позитивним; внесення у сюжет твору нових предметів; вилучення одного із персонажів; створення різноманітних композицій, у яких казковий герой діє у сучасному житті; орієнтація виразності читання (розповіді) казки на рівень почуттів, які виникають під час її опрацювання.

8. Здійснено аналіз динаміки рівнів вихованості морально-естетичних почуттів молодших школярів засобами української народної казки. Як показав заключний зріз, відсотковий склад учнів початкового рівня вихованості морально-естетичних почуттів зменшився на 61,3%. Відсотковий склад учнів середнього рівня – зріс на 38,7%; високого – відповідно на 22,9%. Оскільки оцінка ефективності ґрунтується на факті підвищення рівня вихованості морально-естетичних почуттів, можна зробити висновок про ефективність апробованої технології.

Проведене дисертаційне дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Потребує подальшого вивчення й узагальнення проблема виховання морально-естетичних почуттів засобами інших жанрів фольклору, зокрема в умовах інтеграції різних навчальних предметів, підготовка вчителів до роботи з впровадження української народної казки в процес морально-естетичного виховання учнів загальноосвітньої школи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Емоційно-почуттєві аспекти виховного потенціалу української фольклористики // Зб. наук. праць УДПУ. – К: Науковий світ, 2001. – С. 34-40.
2. Критерії добору української народної казки для виховання морально-естетичних почуттів // Початкова школа. – 2006. – №1. – С. 41-46.
3. Механізм формування морально-естетичних почуттів молодших школярів засобами народної творчості // Зб. наук. праць УДПУ. – К.: Науковий світ, 2002. – С. 36-41.
4. Морально-естетичні почуття як провідна складова емоційно-почуттєвої сфери молодших

школярів // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Зб. наук. праць УДПУ. – К.: Міленіум, 2006. – Випуск 16. – С. 67-74.

5. Естетично-музичні чинники виховання національної свідомості школярів // Гуманітарні науки: проблеми, пошуки, перспективи: Зб. наук. праць. – Київ-Кіровоград: „Трелакс”, 1998. – С. 125-128.

6. Фольклор як засіб формування національної самосвідомості школярів // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції “Формування творчої особистості вчителя національної школи XXI століття”. – К., 1999. – С. 6-7.

7. Використання фольклору в сучасній шкільній практиці виховання морально-естетичних почуттів // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб. наук. праць. – Київ, 2002. – Кн. II. – С. 71-74.

8. Емоційно-почуттєвий феномен виховного впливу фольклору на виховання морально-естетичних почуттів молодших школярів // Наукові записки Тернопільського національного державного педагогічного університету. – Серія: Педагогіка. – 2005. – №7. – С. 3-7.

Анотація

Гагарін М.І. Виховання морально-естетичних почуттів молодших школярів засобами української народної казки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Інститут проблем виховання АПН України, Київ, 2007

Дисертація присвячена дослідженню проблеми виховання морально-естетичних почуттів молодших школярів засобами української народної казки. Доведено що, найбільш значущими для молодшого школяра є такі морально-естетичні почуття: доброти, чесності, гумору, товариськості, працелюбності, справедливості, прекрасного, патріотизму, милосердя.

Обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують ефективність виховання морально-естетичних почуттів засобами української народної казки: обґрунтування принципів добору українських народних казок, які забезпечують спрямоване виховання у молодших школярів морально-естетичних почуттів; стимулювання емоційного сприйняття морально-естетичного імпульсу казки; поглиблення ідейно-художнього аналізу твору; організації рольового перевтілення учнів у казкових персонажів для обігрування морально-естетичного імпульсу казки.

Доведено доцільність використання української народної казки в процесі виховання морально-естетичних почуттів.

Ключові слова: емоційно-почуттєва сфера, морально-естетичне почуття, українська народна казка, морально-естетичний імпульс казки.

Аннотация

Гагарин Н.И. Воспитание морально-эстетических чувств младших школьников средствами украинской народной сказки. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Институт проблем воспитания АПН Украины, Киев, 2007

Диссертация посвящена исследованию проблемы воспитания морально-эстетических чувств младших школьников средствами украинской народной сказки.

Чувства – психические состояния и процессы в которых отображена эмоциональная сторона духовного мира человека, его субъективное переживание событий и эмоциональное отношение к окружающей действительности.

Подчеркивается, что чувства играют важную роль в процессе активного приспособления к социальной среде, а также в процессе преобразования этой среды в интересах отдельно взятого человека и общества в целом.

Работа содержит характеристику основных морально-эстетических чувств младших школьников: доброты, честности, юмора, товарищества, трудолюбия, справедливости, прекрасного, патриотизма, милосердия. Акцентируется внимание на особенностях эмоционально-чувственной сферы учеников младших классов.

Изучение сущности украинских народных сказок как фольклорного жанра, их природы позволило сделать вывод о том, что лучшим среди них произведениям присуща высокая моральность, эмоциональность, образность, доступность; они (сказки) являются оптимальным средством воспитания морально-эстетических чувств младших школьников.

В диссертации указывается на сильные и слабые стороны практики формирования морально-эстетических чувств на основе украинских народных сказок в современной школе, рассматривается процесс воспитания морально-эстетических чувств средствами народных сказок.

Разработаны критерии и показатели уровней воспитанности морально-эстетических чувств младших школьников. Начальный уровень воспитания морально-эстетических чувств средствами украинской народной сказки характеризуется: слабым эмоциональным тоном чувств, ситуативностью эмоций; индифферентным восприятием содержания сказок и репродуктивным отношением к ним; нестабильностью эмоциональных состояний, отсутствием стойких морально-эстетических чувств.

Средний уровень характеризуется: наличием эмоционального тона чувств, ситуативных эмоций; интересом к обработке и отображению народных сказок; углублением в содержание, раскрытием идейно-художественной и морально-эстетической силы образов произведения; стабильностью эмоционально-чувственных состояний; способностью руководствоваться

морально-эстетическими чувствами у собственной жизнедеятельности.

Для высокого уровня воспитания морально-эстетических чувств средствами украинской народной сказки характерным есть: интенсивный тон чувств и ситуативных эмоций, жизнерадостные эмоционально-чувственные состояния (настроения), которые возникают перед восприятием сказки; максимальное проявление творческих возможностей младшего школьника: импровизированное обыгрывание сюжета сказки, внесение новых персонажей в известную сказку, создание различных композиций и т.д., подчинение своего поведения морально-эстетическим ценностям.

Анализ результатов эксперимента свидетельствует об эффективности технологии использования украинских народных сказок в процессе воспитания морально-эстетических чувств младших школьников

Ключевые слова: эмоционально-чувственная сфера, морально-эстетическое чувство, украинская народная сказка, морально-эстетический импульс сказки.

The summary

Gagarin M.I. Fosterage of Moral and Aesthetic Feelings of Junior Schoolchildren by Means of the Ukrainian Folk Fairy Tale. – Manuscript.

The dissertation is submitted to the degree of Candidate of pedagogical sciences in speciality 13.00.07 – the theory and methods of education. – Institute of problems of education of NPA of Ukraine, Kyiv, 2007

The dissertation is devoted to the research of aesthetic feelings fosterage of junior schoolchildren by means of the Ukrainian fairy tale. It has been proved that the most substantial moral and aesthetic feelings for junior schoolchildren are: kindness, honesty, humour, friendship, industriousness, justice, beauty, patriotism and charity.

The well-grounded pedagogical conditions that provide the educational effectiveness of moral and aesthetic feelings by means of the Ukrainian fairy tale are: argumentation of the choice principles of Ukrainian fairy tales that provide directed fosterage of moral and aesthetic feelings of junior schoolchildren; stimulation of emotional perception of moral and aesthetic impulse of the fairy tale; the specification of the ideal and artistic work analyses; the organization of role pupils' embodiment into fairy tale characters for the revealing of moral and aesthetic impulse of the fairy tale.

It is demonstrated the necessity of Ukrainian folk fairy tale usage in the process of moral and aesthetic feelings fosterage

Key words: emotional and sensual sphere, moral and aesthetic feeling, the Ukrainian folk fairy tale, moral and aesthetic impulse of the fairy tale.

Підписано до друку 22.05.2007 р. Формат 60х90/16.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Тираж 100. Зам. 48.

“Видавництво “Науковий світ””®

Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.

м. Київ, вул. Боженка, 17, оф. 504.

200-87-13, 200-87-15, 8-050-525-88-77